

Σπουδές στο γαλανόμαυρο

φασίστες και παρακρατικοί στην κοιτίδα της δημοκρατίας

Σύγχρονοι προβληματισμοί στις τάξεις των μοντέρνων ανθρωπιστικών επιστημών

Ο Γιώργος Πρεβελάκης δεν είναι κανας τυχαίος. «Καθηγητής της γεωπολιτικής στη Σορβόννη», να το λες και να γεμίζει το στόμα σου. Επίσης συγγραφέας βιβλίων όπως *Η Γεωπολιτική της Ελλάδας* και *Η Μάχη των Χαρτών*, ο Πρεβελάκης είναι εκείνο το είδος του εισαγόμενου Έλληνα διανοούμενου που δικαιούται να αρθρογραφεί τακτικά στην *Καθημερινή* ακόμη και αν συνήθως ελάχιστοι καταλαβαίνουν τι ακριβώς θέλει να πει.

Στις 15 του Γενάρη που μας πέρασε, η σχετική συνεισφορά του Πρεβελάκη -περιορισμένη για κάποιο λόγο σε μια κάτω αριστερά γωνία του εντύπου- ήταν πιο «έξω από τα δόντια» από όσο συνηθίζει. Ο Πρεβελάκης ξεκινούσε προβλέποντας ότι «πλησιάζει μια νέα πολιτική κατάσταση» η οποία θα αντικαταστήσει την τωρινή. Το κακό όμως, συνέχιζε, είναι ότι σε όλες τις προηγούμενες παρόμοιες περιστάσεις (τη χούντα, τη μεταπολίτευση κλπ κλπ) διαθέταμε «συνεκτικά αφηγήματα που κινητοποιούσαν δυνάμεις ικανές να ανατρέψουν την πορεία της χώρας». Αλίμονο, σήμερα τέτοια αφηγήματα σπανίζουν γιατί «κατά τις τελευταίες δεκαετίες έχει κυριαρχήσει στις ανθρωπιστικές επιστήμες, υπό την επίδραση της αμερικανικής ακαδημαϊκής ηγεμονίας, μια τεχνοκρατική θεώρηση η οποία έχει παραιτηθεί από την αναζήτηση της ιεραρχίας αιτιών και αιτιατών». Αφού λοιπόν οι ανθρωπιστικές επιστήμες τρώγονται από το σαράκι του μεταμοντερνισμού, «δύσκολα μπορεί να

Ο θάνατος του «λαού/έθνους» και το παλιό μου Ατάρι: Εξέλιξη και Σημασία της Μάχης της Μεταπολίτευσης

αναπτυχθεί μια ολοκληρωμένη και συνθετική ερμηνεία για τα αίτια τα οποία οδήγησαν στην περιπέτεια». Πάντως, η πραγματική κατάσταση που διαμορφώνεται στο εξωτερικό της χώρας, είναι πιθανόν να λύσει το ζήτημα δίχως να μας ρωτήσει. Η για να το πούμε στη πρεβελακική γλώσσα, καθώς «οι απειλές από ένα γεωπολιτικό περιβάλλον διαρκώς αποσταθεροποιούμενο πολλαπλασιάζονται», είναι πιθανόν η «νέα πολιτική κατάσταση» να αναδυθεί «αναγκαστικά και επώδυνα».¹

Πονάμε κάπως που αναγκαζόμαστε να το παραδεχτούμε, αλλά τα πράγματα δεν είναι τόσο ζοφερά. Στην πραγματικότητα οι μεταμοντέρνοι «ανθρωπιστές επιστήμονες» στην Ελλάδα είναι δύο ειδών. Από τη μια έχουμε το μεγάλο πλήθος των μεταμοντέρνων, πεισμένων για την αξία των «μικρών αφηγήσεων», δηλαδή για το ότι ο κόσμος στην πραγματικότητα δεν βγάζει νόημα. Αν το ελληνικό κράτος βασιζόταν σε τέτοιους ανθρώπους για να οργανώσουν τις μετά την κρίση απαραίτητες ιδεολογίες, η κατάσταση όντως θα είχε τον αέρα ευτράπελου που τόσο φοβάται ο Πρεβελάκης. Ευτυχώς για το ελληνικό κράτος όμως, οι μεταμοντέρνοι ανθρωπιστικοί επιστήμονες δεν είναι αποκλειστικά του είδους που πίνει από αυτά που πουλάει. Δίπλα σε αυτούς, ή καλύτερα από πάνω τους, βρίσκουμε ορισμένους πολύ λιγότερους, πολύ πιο συνειδητούς και πολύ πιο επικίνδυνους ανθρωπιστικούς επιστήμονες. Αυτοί χρησιμοποιούν τον μεταμοντερνισμό όπως οι καλοί έμποροι πρέζας χρησιμοποιούν το δικό τους προϊόν: οι μικροαφηγήσεις και η «απουσία νοήματος» προορίζονται για τους πελάτες. Όταν από την άλλη πρόκειται για την προσωπική τους κατανάλωση, οι σωστοί μεταμοντέρνοι μεταμορφώνονται: οι στρατηγικές τους περιλαμβάνουν μεγάλες αφηγήσεις και κοινωνικές τάξεις και μπάτσους και κράτος κι απ' όλα. Μόνο που αυτό δεν λέγεται ποτέ.

Στα όσα ακολουθούν, θα περιηγηθούμε για λίγο στην παραγωγή αυτού του είδους των επιστημών. Νομίζουμε πως η περιήγηση θα αποδειχθεί διαφωτιστική, τόσο για το τι συμβαίνει αυτή τη στιγμή στο πεδίο της επαγγελματικής παραγωγής ιδεολογίας, όσο και για το τι συμβαίνει στο εσωτερικό της ελληνικής κοινωνίας.

Η μεγάλη αφήγηση της μεταπολίτευσης και οι εχθροί της

Στα όσα προηγήθηκαν δώσαμε ιδιαίτερη έμφαση στο ζήτημα των «μεγάλων αφηγήσεων» και της χρησιμότητάς τους. Πρέπει να το ξεκαθαρίσουμε: όταν λέμε «μεγάλη αφήγηση» για την Ελλάδα από το 1974 και μετά, εννοούμε κατά βάση την ιδεολογική παραγωγή του Νίκου Σβορώνου και των αριστερών μαθητών του. Ο Νίκος Σβορώνος είναι ο αριστερός ιστορικός στον οποίο οφείλουμε την τελευταία πραγματικά «μεγάλη αφήγηση» της ελληνικής ιδεολογικής παραγωγής. Όπως έχουμε δει αλλού με περισσότερες λεπτομέρειες, αυτή η αφήγηση διαμορφώθηκε από το 1972 και μετά, είχε την αφετηρία της στην ιδεολογία του ανώτερου στρώματος των ηττημένων του εμφυλίου και θεωρούσε ότι ο «ελληνικός λαός» είναι αντιστασιακός από τη φύση του, καταδικασμένος ή καλύτερα ευλογημένος να μάχεται αιωνίως εναντίον εξωτερικών (συνήθως υπερεθνικών) εχθρών.²

Η ιδέα του εκ φύσεως αντιστασιακού ελληνικού λαού/έθνους, των υπερεθνικών εχθρών του και του ενίοτε προδοτικού κράτους του, ήταν η πεμπτούσια της «μεγάλης αφήγησης». Και πράγματι, από το 1975 και μετά, αποδείχθηκε όλο και περισσότερο κατάλληλη για να κινητοποιήσει «δυνάμεις ικανές να ανατρέψουν την πορεία της χώρας». Ήταν αυτή η ιδέα που την δεκαετία του '80 τροφοδότησε το σλόγκαν του Χρήστου Σαρτζε-

Μια αριστερή αντίληψη για τα πράγματα

Ο Νίκος Σβορώνος λαμβάνει το βραβείο «Αρης Βελουχιώτης» για τη συνολική προσφορά του στο αντικαπιταλιστικό κίνημα. Πλάκα κάνουμε.

τάκη περί «ανάδελφου έθνους», που συγκόλλησε τον ελληνικό εθνικό κορμό με την ιδέα της «Εθνικής Αντίστασης της δεκαετίας του '40» και ακομπανιάρισε την πρόσληψη των αριστερών στο δημόσιο. Από το 1990 και μετά, η ίδια ιδέα έγινε το γενικό ιδεολογικό κέλυφος εντός του οποίου ο «ελληνικός λαός» «αντιστάθηκε» ξανά ενάντια σε νέους ξενόφερτους εχθρούς, δηλαδή εκμεταλλεύτηκε ανελέητα το πολυεθνικό προλεταριάτο στο εσωτερικό και επιτέθηκε στα κράτη της Μακεδονίας και της Τουρκίας στο εξωτερικό. Ήταν μια ιδέα ανεπανόληπτης διεισδυτικότητας, προσαρμοστικότητας και πολιτικής χρησιμότητας, μια ιδέα που ταίριαζε με τους καιρούς της τόσο πολύ, που γρήγορα έπαψε να θεωρείται ιδέα και έγινε πραγματικότητα.

Αλλά οι καιροί αλλάζουν, οι ανάγκες του ταξικού πολέμου επίσης. Η μεγάλη αφήγηση του Σβορώνου και των ακολούθων του, κάποια στιγμή άρχισε να αμφισβητείται. Η στιγμή της αμφισβήτησης ήταν οι αρχές του εικοστού πρώτου αιώνα. Από το 2000 και μετά, ο Στάθης Καλύβας, καθηγητής του Yale και ο εγχώριος σύμμαχος του Νίκος Μαραντζίδης, καθηγητής πολιτικών επιστημών στο διόλου δημοκρατικό Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, άρχισαν να σκαλίζουν την ιστορία της δεκαετίας του '40. Το βασικό τους σκαλιστήρι, εκείνο που εξαρχής τους κατέστησε ιδιαιτέρως εκνευριστικούς για τους αριστερούς ομοτέχνους τους, ήταν η επίμονη ενασχόλησή τους με την «ιστορία του δωσιλογισμού».

Όπως είναι φυσικό δεδομένου του «εθνικοενωτικού» χαρακτήρα της προηγούμενης μεγάλης αφήγησης, η συνεργασία των Ελλήνων με τους Γερμανούς κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '40 είχε αποσιωπηθεί μέχρι εξαφάνισής. Ο καλός καθηγητής Hagen Fleischer, που με τρόπους που δεν γνωρίζουμε, είχε μετατραπεί από Γερμανό σε Πασόκο κάπου στα 1980, είχε εντοπίσει το βασικό αίτιο για τη σύσταση των Ταγμάτων Ασφαλείας ήδη από το 1982: την επιθυμία των Γερμανών «να εξοικονομήσουν πολύτιμο γερμανικό αίμα». ³ Έκτοτε η υπόθεση είχε αφηθεί στην ησυχία της, όπως πρέπει να γίνεται με τέτοιες σκοτεινές υποθέσεις.

Τα ερωτήματα που από το 2000 και μετά άρχισαν να θέτουν οι Καλύβας και Μαραντζίδης, είχαν επιλεγεί για να χτυπούν στην καρδιά του ζητήματος, με τόση αποτελεσματικότητα, που η μεθοδολογία του όλου πράγματος θα έπρεπε να διδάσκεται σε κάθε καλή σχολή ακροδεξιάς ιστορίας: Γιατί τα μέλη των ταγμάτων ασφαλείας ανέρχονταν σε δεκάδες χιλιάδες; Αυτό σημαίνει πως «το φαινόμενο» δεν ήταν τόσο περιθωριακό όσο νομίζαμε! Γιατί τα τάγματα ασφαλείας συστάθηκαν το καλοκαίρι του 1943; Αυτό σημαίνει πως οι Γερμανοί είχαν ήδη χάσει τον πόλεμο, άρα οι Έλληνες συνεργάτες τους δεν μπορούσαν να ελπίζουν ότι θα προσδεθούν σε νικηφόρο άρμα! Γιατί οι αξιωματικοί των ταγμάτων ασφαλείας ήταν στην πλειοψηφία τους βενιζελικοί; Αυτό σημαίνει ότι οι βενιζελικοί, παρότι προπάτορες του ΠΑΣΟΚ, δεν ήταν όσο «δημοκρατικοί» νομίζαμε!

Οι Καλύβας και Μαραντζίδης, προφανώς ακολουθούσαν αντίστοιχα παραδείγματα του εξωτερικού, με πιθανότερο το γερμανικό. ⁴ Και αφού είχαν τέτοιους καλούς δασκάλους, θα ήταν πολύ υποτιμητικό να υποθέσουμε ότι ο καημός τους ήταν να αφηγηθούν ιστορίες με Γερμανούς και αντάρτες. Εκείνο που προσπαθούσαν πρώτα και κύρια να αναθεωρήσουν ήταν η γενική μεγάλη αφήγηση που βρισκόταν πίσω από αυτές τις ιστορίες. Δηλαδή η «μεγάλη αφήγηση» του Νίκου Σβορώνου και των αριστερών ιστορικών που τον διαδέχθηκαν, περί του αντιστασιακού λαού/έθνους· η αφήγηση που είχε συνοδεύσει την αναρχική του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία. Οι ακραίοι κεντροδεξιοί δεν αναθεωρούσαν την ιστορία «της δεκαετίας του '40», αλλά τα ίδια τα βαθιά, σχεδόν ξεχασμένα, ιδεολογικά θεμέλια της μεταπολίτευσης. Είναι γι' αυτό που το εγχείρημά τους αξίζει να ονομαστεί αναθεώρηση με τα όλα της. ⁵

Όπως ήταν λογικό δεδομένης της φύσης του, το πράγμα δεν έμεινε εκεί.

Η αναθεώρηση σε εξέλιξη

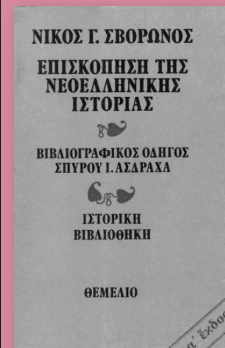
Τα χρόνια από το 2000 και μετά περνούσαν, και η εξελισσόμενη κρίση του ελληνικού καπιταλισμού αντικαθιστούσε τον «λαό/έθνος» με τον ταξικό πόλεμο, όχι στα βιβλία της ιστορίας, αλλά στην καθημερινή ιδεολογία και πρακτική. Ειδικά από το 2009 και μετά, ο ταξικός πόλεμος ανάχθηκε στο νέο μεγάλο εγχείρημα του ελληνικού κράτους. Αυτό που πέθαινε εν τω μεταξύ και συνεχίζει να πεθαίνει γύρω μας, δεν είναι απλά τα «κεκτημένα της μεταπολίτευσης». Είναι η ιδέα ότι στην αγκαλιά του κράτους μπορεί να χωρούν όλοι, όπου «όλοι» είναι -εννοείται- «όλοι οι Έλληνες». Η ανακάλυψη είναι σταδιακή αλλά ταχύρρυθμη: τα περισεύματα του πάλαι ποτέ ενιαίου ελληνικού «λαού/έθνους», εκείνοι στους οποίους στράφηκε η «εσωτερική υποτίμηση» αφού πρώτα είχε περιλάβει τους μετανάστες εργάτες επί εικοσαετία, πρέπει να υποστούν σκληρή κριτική, να πολεμήσουν για τη θέση τους στην κρατική αγκαλιά ή να εγκληματοποιηθούν και να τεθούν εκτός του έθνους. Απέναντί τους πρέπει να συσταθεί εκ νέου ένας εθνικός κορμός, σκληρά ταξικά προσδιορισμένος όσο πάντοτε, μόνο που ετούτη τη φορά δεν θα έχει την πολυτέλεια να αντιπαράτιθεται αποκλειστικά με αλλοφύλους όπως τη δεκαετία του '90.

Καθώς το πραγματικό ζητούμενο γινόταν όλο και περισσότερο η «κινητοποίηση δυνάμεων που θα αλλάξουν την πορεία της χώρας» προς τον εμφύλιο ταξικό πόλεμο, η μεγάλη αφήγηση του Σβορώνου καθίστατο όλο και πιο αναχρονιστική. Το αναθεωρητικό εγχείρημα της άκρας κεντροδεξιάς, αντιθέτως, τροφοδοτήθηκε από την εξελισσόμενη κρίση και συγκέντρωσε χρηματοδοτήσεις, δημοσιεύσεις, δημόσια προβολή, υποψήφιους διδάκτορες και θέσεις στα πανεπιστήμια. Αυτή η ενδυνάμωση συνοδεύτηκε και από επέκταση της θεματολογίας: η αναθεώρηση πέρασε και στην περίοδο της μεταπολίτευσης καθεαυτή.

Από το 2010 και μετά, όλοι οι καθώς πρέπει ακραίοι κεντροδεξιοί ιστορικοί της χώρας θεώρησαν καθήκον τους να παράσχουν μία ιστορία της Ελλάδας ο καθένας, όπου με το «ιστορία της Ελλάδας» εννοούμε έναν τόμο με την ιστορία του ελληνικού κράτους από το 1821 μέχρι σήμερα. Ενδεικτικά, το 2013, ο Κώστας Κωστής, καθηγητής οικονομικής ιστορίας στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο, έριξε στην πιάτσα 894 σελίδες. Ακολούθησαν άλλοι, πολύ πιο φειδωλοί, όπως ο Γιώργος Δερτιλής το 2016 με 154 σελίδες και φυσικά ο Στάθης Καλύβας που το 2015 χρειάστηκε περίπου 300. ⁶

Οι τόμοι που οι μεγάλοι Έλληνες ιστορικοί της άκρας κεντροδεξιάς μας χαρίζουν με το καντάρι από το 2010

Μεγάλες αφηγήσεις

Η παλιά και η νέα μεγάλη αφήγηση με τα αρμόζοντα εξώφυλλα. Μαντέψτε ποια από τις δύο κερδίζει.

Οι λέξεις και τα πράγματα

Η αναπαράσταση με πλειομοπύλου του νεύματος προς τη Δήμητρα Λιάνη στην έκθεση «GR 80s» έγινε διάσημη. Οι ερμηνείες που έδωσαν οι επιμελητές σε αυτό το έργο τέχνης από την άλλη, είναι πολύ πιο ανεξίτηλες. Τι διάολο είναι η «διακινδυνευτική δημοκρατία»;

και μετά, μπορεί να διαφέρουν ως προς την έκταση, διαθέτουν όμως και σημαντικές ομοιότητες. Πρώτον, επεκτείνονται όλοι τους χρονικά μέχρι το 2010 και την αρχή της «κρίσης». Δεύτερον, επιτίθενται στην γενική αφήγηση του «αντιστεκόμενου λαού έθνους»· ειδικά τα βιβλία του Κωστή και του Δερτιλή θέτουν στο επίκεντρο τη διαρκή ελληνική πολεμική κινητοποίηση, όχι ως «λαϊκή αντίσταση», αλλά ως θεμιτή κρατική συμπεριφορά. Τρίτον, απaráλλακτα, επιδιώκουν να ανιχνεύσουν τα αίτια της «κρίσης» στην «Ελλάδα της μεταπολίτευσης»· όλοι τους έχουν να πουν το κάτι τους για τη «διαφθορά», την «πελατειακότητα», την «κομματοκρατία» και φυσικά για την «αδυναμία προσαρμογής στις απαιτήσεις της παγκοσμιοποίησης» και την «αποτυχία υιοθέτησης ενός νέου οικονομικού μοντέλου».

Παρά τους φόβους του κυρίου Πρεβελάκη λοιπόν, μια νέα μεγάλη αφήγηση βρίσκεται ήδη στα σκαριά: χαιρετίζει τη «λαϊκή συμμετοχή» στα κοινωνικά τεκταινόμενα της δεκαετίας του '80 για να τη συνδέσει με την «σταλινική και αντεξουσιαστική τρομοκρατία» -αναγνωρίζει γενναίως τον «εκδημοκρατισμό» της δεκαετίας του '80 για να τον συνδέσει αμέσως με την «κομματοκρατία», τον «λαϊκισμό» και τη «διαφθορά» - δικαιολογεί τις κρατικές πρακτικές της υποτίμησης της εργασίας και της αστυνομοκρατίας που επιλέγονται από το 2010 και μετά, κριτικάροντας σκληρά την «αδυναμία υλοποίησής τους» από το 1980. Και στις πιο τολμηρές στιγμές της δεν ξεχνά τις «απειλές του διαρκώς αποσταθεροποιούμενου γεωπολιτικού περιβάλλοντος». Οι πολεμικές εμπλοκές του παρελθόντος δικαιολογούνται, όχι ως «λαϊκή αντίσταση» αλλά ως αναμενόμενη και θεμιτή πρακτική ενός κράτους που έχει αναλάβει εργολαβικά τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αν μη τι άλλο, η νέα μεγάλη αφήγηση κάνει αυτό που πρέπει να κάνουν οι μεγάλες αφηγήσεις της αστικής τάξης: δικαιολογεί την ταυτολογία «τα πράγματα είναι όπως είναι, γιατί έτσι ήταν πάντοτε -και αν δεν ήταν, πολύ κακώς».

Η τελευταία ενδιαφέρουσα εξέλιξη είναι η δυνατότητα «εκκλιση» αυτής της αφήγησης. Και λέμε «ενδιαφέρουσα», γιατί μας δίνει να καταλάβουμε τι λογής είναι ο «λαός» για τον οποίο προορίζεται και τι λογής οι επιστήμονες που με όλο και μεγαλύτερο ενθουσιασμό αναλαμβάνουν το βαρύ έργο.

Φέρε ρε ένα σουπλά, τι σου ζητάνε; Μπουρδίτσες και λαϊκή συμμετοχή στη μάχη της μεταπολίτευσης

Αμφότεροι γεννημένοι το 1971, οι Βασίλης Βαμβακάς και Παναγής Παναγιωτόπουλος είναι σχετικά νεαροί για ανθρωπιστικοί επιστήμονες. Όσο για το επιστημονικό ποίον τους, ειδικά αν είμαστε απρόσεκτοι, θα μπορούσαμε εύκολα να τους χαρακτηρίσουμε μεταμοντέρνους. Ο τεράστιος τόμος που επιμελήθηκαν το 2010 με τίτλο *Η Ελλάδα στη Δεκαετία του '80*, σίγουρα δείχνει να ανταποκρίνεται στα σχετικά προαπαιτούμενα. Κατ' αρχήν πρόκειται περί «Λεξικού» - λήμματα που παρατίθενται αλφαβητικά, συνεπώς έννοιες (από την πίτσα έως το ΠΑΣΟΚ) που βρίσκονται δίπλα-δίπλα δίχως προφανή λόγο. Δεύτερον, το περιεχόμενο των «λήμμάτων» είναι προσηλωμένο στην «κατανάλωση» και αγνοεί την εργασία και φυσικά τις κοινωνικές τάξεις, χρησιμοποιώντας με συνέπεια τα εργαλεία αυτού που στον κόσμο των «μέτα» λέγεται «πολιτισμική ιστορία». Τρίτον (και σημαντικότερο, αφού εδώ βρίσκουμε το πιο αλάνθαστο δείγμα της μεταμοντέρνας επιρροής), πολλά από αυτά τα «λήμματα» προφανώς δεν έχουν ιδέα περί του τι ακριβώς θέλουν να πουν. Φαινομενικά δηλαδή, ο τόμος των Βαμβακά και Παναγιωτόπουλου εντάσσεται αρμονικά στις μεταμοντέρνες ιστοριογραφίες όπου όλες οι εκδοχές ιστορικής εξέλιξης είναι ανοικτές, θεμιτές και καθόλα αξιόλογες.

Μόνο φαινομενικά όμως. Όποια και αν ήταν η διανοητική κατάσταση και οι πολιτικές θέσεις των επιμελητών το 2010, το βέβαιο είναι ότι η ακατάπαυτη εναλλαγή τραγωδίας, φάρσας και κρατικής χρηματοδότησης των ακροδεξιών ανθρωπιστικών επιστημών που χαρακτήρισε τα χρόνια που μεσολάβησαν, τούς βοήθησε (και αυτούς) να κατασταλάξουν. Φέτος, οι Βαμβακάς και Παναγιωτόπουλος κατέθεσαν την ίδια ιδέα που βρισκόταν πίσω από το *Λεξικό* με πολύ πιο συνειδητούς και πολύ πιο φιλόδοξους όρους, ως «έκθεση GR '80s». Ετούτη τη φορά το «προϊόν» δεν ήταν έντυπη γκουμούτσα, αλλά έκθεση «αντικειμένων» και χορεία εκδηλώσεων. Τα «αντικείμενα», που ήταν και το κομμάτι για το οποίο έγινε ο περισσότερος λόγος, ήταν ευτελή «σημεία» της καθημερινής κουλτούρας, από κονσόλες Ατάρι μέχρι σουπλάδες απ' τα Γκούντις και κουτιά από Πάμπερς. Η απαιτούμενη σαβούρα συλλέχθηκε χάρη στην αφιλοκερδή κινητοποίηση άνω των «250 [ατόμων που] έχουν βοηθήσει μέχρι στιγμής με την προσφορά αντικειμένων για τα οποία κάνουμε ένα συμβόλαιο χρυσιδανείου». ⁷ Αυτοί οι εμφορούμενοι από νοσταλγία εθελοντές δεν ήταν οι μοναδικοί, ή οι πιο ισχυροί φίλοι

της έκθεσης. Χάρη σε υποστηρικτές αδιαμφισβήτητη αφανέστερους και ισχυρότερους, η έκθεση κατέλαβε τους εκθεσιακούς χώρους στο Γκάζι για ένα μήνα και βάλε, διαφημίστηκε από όλα τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, σχολιάστηκε από όλους τους σχολιαστές της χώρας και δεν δέχτηκε παρά ελάχιστη δημόσια κριτική.⁸

Η αθρόα συσσώρευση αφανών υποστηρικτών είναι αναμενόμενη: οι Βαμβακάς και Παναγιωτόπουλος δεν είναι πια οι ίδιοι άνθρωποι που το 2010 επιμελήθηκαν το *Λεξικό*. Σήμερα είναι πολύ πιο συνειδητοί, πολύ πιο κρατικά χρήσιμοι, συνεπώς και με πολύ περισσότερους φίλους. Η στιγμή θα ήταν σχεδόν συγκινητική, αν δεν ήταν τόσο ακαταμάχητα αηδιαστική· οι Βαμβακάς και Παναγιωτόπουλος, δύο μεσαιας εμβέλειας και νεαρή ηλικίας ακαδημαϊκοί, από το 2010 και μετά πετάχτηκαν στο καμίνι της κρίσης και υπέστησαν καφκική *Μεταμόρφωση*: από μεταμοντέρνοι που πίνουν απ' αυτό που πουλάνε, μετατράπηκαν σε μεταμοντέρνους με πολιτικό σχέδιο.

Το πολιτικό σχέδιο είναι από εκείνα που δεν διατυπώνονται παρά μόνο έμμεσα. Η πάντα φιλόξενη και υποψιασμένη *Καθημερινή* εισήγαγε το σχετικό αμερόληπτο άρθρο με τη φράση «το πρίσμα τους δεν είναι η νοσταλγία» και συνέχιζε με τα δικά τους λόγια: «Η αναβίωση μιας εποχής γίνεται περισσότερο ως ανάδρομη πορεία σε σχέση με τη σημερινή κρίση. Πάμε πίσω εκεί όπου μπορούμε να βρούμε την άκρη ενός νήματος, να κατανοήσουμε τη συλλογική ψυχούσυνθεση, να πιάσουμε την ιστορία από την αρχή».⁹

Η αρχή της ιστορίας! Ο ιστορικός είναι ίσως ο πιο ύπουλος από τους επιστήμονες της ιδεολογίας. Ρητά ή άρητα, παριστάνει πως είναι για πάντα αναγκασμένος να «πάνει την ιστορία από την αρχή», δηλαδή να ανακαλύπτει μια τομή εκεί όπου δεν υπάρχει. Παριστάνει πως αυτό το αυθαίρετο κόψιμο τού επιβάλλεται από τον περιορισμό του χώρου, ή και γενικότερα από το πεπερασμένο της ανθρώπινης ζωής που λουφάζει μπροστά στο ατέρμονο της ανθρώπινης ιστορίας. Στην πραγματικότητα όμως, ο ιστορικός είναι πολύ ευτυχισμένος με τη δυνατότητα αυθαίρετου κοψίματος της ιστορίας. Είναι το μεγάλο του όπλο, ο μέγιστος -αν και όχι ο μοναδικός- από τους τρόπους που έχει στη διάθεσή του για να στρέψει την ιστορία «όπως συνέβη» προς τους δικούς του πολιτικούς και ατομικούς στόχους. «Η αρχή» που επέλεξαν ετούτοι οι άξιοι εκπρόσωποι του επαγγέλματος του ιστορικού για να εντοπίσουν «τα αίτια της κρίσης», δεν είναι η δεκαετία του '70, όπου η συμφωνία του Μπρέτον Γουντς κατέρρευσε, οι εργατικοί αγώνες οξύνθηκαν και η μετανάστευση προς το εξωτερικό απαγορεύθηκε. Δεν είναι η δεκαετία του '90, όπου οι παράνομοι μετανάστες εργάτες έσωσαν την ελληνική οικονομία με τα τομάρια τους. Η «αρχή» και μαζί τα αίτια της κρίσης, μας λένε, θα βρεθούν στη δεκαετία του '80.

Όσο για το τι βρίσκουμε εκεί, η έκθεση των τετριμένων από μόνη της δεν θα μας πει και πολλά: Σουπλάδες απ' τα γκούντις! Παιχνιδομηχανές και Πάμπερς! Κασέτες Άιρον Μέιντεν! Με μια πρώτη ματιά, ετούτα τα ταπεινά αντικείμενα δεν είναι οι «σχέσεις αιτίου αιτιατού» που αναζητά ο Πρεβελάκης. Μάλιστα, η φέρδη μίγδην παράθεσή τους φαίνεται να σημαίνει το ακριβώς αντίθετο, την τόσο οικεία για τους μεταμοντέρνους πεισματική άρνηση κάθε ερμηνείας. Στην πραγματικότητα όμως, δεν πρόκειται για άρνηση ερμηνείας· πρόκειται για *πλήρη αποδοχή όλων των ερμηνειών που αποδίδονται στα αντικείμενα από τους δωρητές και τους επισκέπτες της έκθεσης*. Και πόσο ταξικά προσδιορισμένοι είναι ετούτοι εδώ, ε;

Ταξικός προσδιορισμός: Οι άνθρωποι που έχουν σπίτι τους μια κονσόλα Ατάρι, και ταυτόχρονα είναι διατεθειμένοι να τραβηχτούν για να συνάψουν «χρυσιδάνειο» με τους ερευνητές είναι εξαιρετικός ορισμός του σκληρού πυρήνα του νέου εθνικού κορμού που εντοπίσαμε παραπάνω να προβάλλει έπειτα από την εσωτερική υποτίμηση και των ντόπιων. Άνθρωποι ελληνικής υπηκοότητας που διαθέτουν οικονομική άνεση τουλάχιστον από τη δεκαετία του '80 (εξ ου και η συλλογή αρχαίας κονσόλας), κομφορμισμοί με το καντάρι μεταμφιεσμένο σε «άποψη για τα πράγματα» (εξ ου και η προθυμία συμμετοχής στα εγχειρήματα των «νέων ανθρωπιστικών επιστημών») και βασικά πεισματική άρνηση αυτοκριτικής των παλαιών πεπραγμένων τους (εξ ου και η κτηνώδης ατομικιστική αυτοπεποίθηση σύμφωνα με την οποία τα σκουπίδια που κουβάλησαν στο Γκάζι και οι ιδέες που τα συνοδεύουν, μπορεί να είναι κάποιου είδους «αλήθεια»). Η κλήση 250 τέτοιων ανθρώπων δεν είναι προσφυγή στην εύκολη σκουπιδομάζωξη· είναι κάλεσμα δραστηριοποίησης της «κοινωνίας των πολιτών» του είδους που απαντάται σε κάθε μοντέρνα θεωρία του κράτους από το 1970 και μετά.

Καθόλου δεν πρέπει να αμφιβάλουμε ότι τα ευτελή αντικείμενα της δεκαετίας του '80 έχουν κάποιο νόημα για τους μικρομεσαστούς που τα προσέφε-

ραν: την ταξική άνοδο που φαντασιώθηκαν και ακόμη θυμούνται τον σχετικό ενθουσιασμό, το «στ' αρχίδια μου όλα» που οπωσδήποτε κάποια στιγμή έγινε η καθοδηγούσα αρχή της οργάνωσης της ζωής τους. Ταυτόχρονα όμως, καθώς τα ευτελή αντικείμενα υπάγονται στις προσαγές των «επιμελητών», τα επιμέρους νοήματα οργανώνονται σε συνισταμένες. Για παράδειγμα, ο Δημήτρης Σωτηρόπουλος, που παλιά ήταν καθηγητής στο ΤΕΙ Καλαμάτας και ειδικός περί Σβορώνου, τώρα όμως έχει γίνει διευθυντής του μεταπτυχιακού «Διακυβέρνηση και Επιχειρηματικότητα», οπότε και επιμελητής της έκθεσης GR 80s, είχε να πει τα εξής:

Το '80 είναι η στιγμή της διαμόρφωσης των βασικών χαρακτηριστικών της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας: μαζικά κόμματα, πολιτική συμμετοχή, ανανέωση του πολιτικού προσωπικού, ελευθεροτυπία, εμπέδωση της δημοκρατίας όσο ποτέ πριν. Αλλά και ταυτόχρονα, κομματοκρατία, πρωθυπουργοκεντρισμός, αποίκηση του κράτους από ομάδες, λαϊκισμός, δημαγωγία και διχαστική ρητορική, εθνικός απομονωτισμός. Παράλληλα, είναι και η περίοδος της κυριαρχίας μιας κουλτούρας περί της οικονομίας έντονα φοβικής και σε σαφή απόσταση από τις κατακλυσμιαίες εξελίξεις σε ένα διεθνές περιβάλλον προϊούσας παγκοσμιοποίησης. Όλα αυτά που σήμερα έχουν αγγίξει τα έσχατα όριά τους.¹⁰

Οι αλαζόνες μικρομεσαστοί που είπαν να δανείσουν στους φίλους του Σωτηρόπουλου το παλιό τους Ατάρι δύσκολα θα εξέφραζαν από μόνοι τους αυτό το αξιοπρόσεκτο μίγμα. Αξιοπρόσεκτο, γιατί αν δώσουμε λίγη προσοχή στις κοινοτοπίες του κυρίου Σωτηρόπουλου, θα δούμε ότι στην πραγματικότητα δεν πρόκειται για απαρίθμηση αντιθέσεων. Στην πραγματικότητα πρόκειται για σχέσεις αιτίου αιτιατού, όπως αυτές που τόσο έχουν λείψει από τον κύριο Πρεβελάκη, και ταυτόχρονα για εκκλήσεις επιδιόρθωσης. Σχέσεις αιτίου αιτιατού: Τα μαζικά κόμματα φέρνουν την κομματοκρατία, η πολιτική συμμετοχή φέρνει τον λαϊκισμό, ο «εθνικός απομονωτισμός» φέρνει το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου. Εκκλήσεις επιδιόρθωσης: Τα «μαζικά κόμματα» οδήγησαν στην κομματοκρατία; Να αλλάξουμε το «πολιτικό σύστημα»; Η πολιτική συμμετοχή έφερε τον «λαϊκισμό»; Να μειώσουμε την «πολιτική συμμετοχή»; Ο «εθνικός απομονωτισμός» μάς μείωσε την ανταγωνιστικότητα; Να κόψουμε τους μισθούς!

Όλα αυτά βέβαια συμβαίνουν ήδη. Η επιχειρηματολογία του Σωτηρόπουλου αντηχεί κοινοτοπία γιατί πρόκειται ακριβώς για τις ακροδεξιές ανιστόρητες ανασκοπήσεις της «μεταπολίτευσης» που συνοδεύουν εδώ και επτά χρόνια τα πραξικοπήματα στο εσωτερικό του κράτους, τις εμπλοκές στην Ανατολική Μεσόγειο και τη μείωση των μισθών στο μισό. Και αντιθέτως όμως: ακριβώς αυτοί οι τόσο οικείοι όροι, «τα μαζικά κόμματα και η κομματοκρατία», η «πολιτική συμμετοχή» και ο «λαϊκισμός», ο «εθνικός απομονωτισμός» και η «παγκοσμιοποίηση», είναι στην πραγματικότητα οι μεγάλοι άγνωστοι των δεκαετιών από το 1970 και μετά.¹¹ Αν έχουν κάποιο νόημα, είναι αποκλειστικά το νόημα που ήδη τους έχει αποδοθεί από τον νέο εθνικό κορμό που διαμορφώνεται από το 2010 και μετά.

Εξόχως δίκαιο και αναμενόμενο και αυτό. Γιατί -κακά τα ψέματα- η δουλειά των ανθρωπιστικών επιστημόνων είναι να συλλέγουν το άρωμα της εποχής από τον αέρα και σαν εργατικές μέλισσες να εκκρίνουν το μέλι της ιδεολογίας ως «αντίληψη για την ιστορία». Και αυτή τη στιγμή δεν υπάρχει άλλου είδους αντίληψη για την ιστορία και συνεπώς τη φύση της χώρας, εκτός από τη νέα «μεγάλη αφήγηση» των ιστορικών της άκρας κεντροδεξιάς και των υπαλλήλων τους που αντικαθιστά το κατασκευάσμα του Σβορώνου με ραγδαίους ρυθμούς.

Ή μπας και υπάρχει αντίπαλος;

Χρονότοποι ή πράξα κατευθείαν; Διλήμματα της αριστερής ιστοριογραφίας

Οι αυτοαναγορευθέντες σε αντίπαλους της νέας αφήγησης για την μεταπολίτευση δεν μας απογοητεύουν. Ακολουθούν τον μονόδρομο της στρατηγικής που τόσο ωφέλησε κατά τη διάρκεια της μάχης για τη δεκαετία του '40, δηλαδή την υπεράσπιση των πεπραγμένων των προγόνων τους ακόμη και τη στιγμή που έχουν καταστεί μη υπερασπίσιμα. Κλαψουρίζουν που η νέα μεγάλη αφήγηση «πριμοδοτεί τις αρνητικές κρίσεις, θέτοντας υπό καθολική αμφισβήτηση και όσα μέχρι πρόσφατα θεωρούνταν επιτεύγματα». Και προσπαθούν να υπερασπιστούν αυτά «τα επιτεύγματα» μέσω της μεθοδολογίας που τόσο καλά εμπέδωσαν από το 2000 και μετά, δηλαδή της ασύστολης μεταμοντέρνας ασάφειας:

Ίσως θα μπορούσαμε να σκεφτούμε την ελληνική Μεταπολίτευση ως ένα «χρονότοπο». Η Έννοια του «χρονότοπου» (...) προσφέρει ένα σημείο εκκίνησης για να στοχαστούμε τον πληθυντικό χαρακτήρα της έννοιας «Μεταπολίτευση»: υπήρξε ταυτόχρονα εποχή, ιστορική περίοδος, διαδικασία σε εξέλιξη, χώρος, πεδίο, πορεία μετάβασης, μιας μετάβασης πολλαπλώς οριζόμενης ανάλογα με τις προσδοκίες και τους σχεδιασμούς διαφορετικών υποκειμένων. Αποτέλεσε [εδώ θα τσιπάρουν άλλον, αφού για προφανείς λόγους είναι αδύνατον να το πουν με τα δικά τους λόγια] εκείνο το σημείο όπου «ο χρόνος, το σενάριο και η ιστορία 'συντίθενται' εκεί όπου η συνθήκη της ενδεχομενικότητας και του πιθανού ξεπροβάλλουν (...) όπου οι πρακτικές συνδιαλέγονται με τις αναπαραστάσεις (...) όπου οργανωτικές δομές της συνείδησης διαμορφώνονται.¹²

Καλά όλ' αυτά, αλλά όπως είδαμε, το σενάριο που διαμόρφωσε τις οργανωτικές δομές της συνείδησης το έγραψε ο Νίκος Σβορώνος το 1972 και άμα το κοιτάς σήμερα είναι, όπως και να το κάνουμε, λιγούλακι μάπα. Κατά συνέπεια, οι «αριστεροί» υπερασπιστές της «μεταπολίτευσης» που κάποια στιγμή από σταλινόφατσες έγιναν μεταμοντέρνοι, βρίσκονται σήμερα αντιμέτωποι, όχι με το τέλος των «μεγάλων αφηγήσεων» γενικώς, αλλά με το τέλος της δικής τους μεγάλης αφήγησης ειδικώς. Το πιο αστέιο είναι πως δεν έχουν καν υπ' όψη τους το διακύβευμα· και αυτό μόνο στην καλύτερη των περιπτώσεων. Γιατί στη χειρότερη το υποπετούνται, αλλά δεν το καταλαβαίνουν στον βαθμό που απαιτείται ώστε να βγάλουν κι αυτοί κάνα φράγκο.

Αυτή η παλινδρόμηση από το κακό στο χειρότερο εξηγεί και τους λόγους για τους οποίους οι συγγραφείς του παραπάνω συνταρακτικού αποσπάσματος δεν αμέλησαν να συμμετάσχουν στην έκθεση GR80s. Πράγματι, χάρη στην ευγένεια των επιμελητών, ο Κώστας Κορνέτης ανέλαβε να μας κατατοπίσει σχετικά με το θέμα «έμ-

Η Διαδρομή των Μεταμοντέρνων

Ο Παναγής Παναγιωτόπουλος σε χαλαρή πόζα που επιδεικνύει τα προφανή οφέλη της δεκαετίας του '80 ως προς το dress code των καθηγητών πανεπιστημίου. Γεννηθείς το 1971 στο Παρίσι, ο Παναγιωτόπουλος --

Ωπα! Για μια στιγμή! Γιατί στο Παρίσι;!!

Γιατί τα μυστήρια των Παρισίων υπήρξαν ανέκαθεν εκτενή, ειδικά το 1971. Για παλιότερα έχει γραφτεί και σχετικό βιβλίο.

Διακυβέρνηση και Επιχειρηματικότητα

Ο Δημήτρης Σωτηρόπουλος (για το dress code τα είπαμε), επιμελητής της έκθεσης GR 80s και διευθυντής του μεταπτυχιακού προγράμματος «Διακυβέρνηση και Επιχειρηματικότητα», είναι και καθηγητής του ΤΕΙ Καλαμάτας αλλά δεν το πολυλέει. Σήμερα, αυτός ο νέος επιστήμονας αντιγράφει από τον Στάθη Καλύβα πλήθος καινοτόμων ιδεών σχετικά με τις σχέσεις αιτίου και αιτιατού που συνδέουν τη μεταπολίτευση με την κρίση. Πέντε χρόνια πριν, όταν ήταν σκέτος καθηγητής των ΤΕΙ Καλαμάτας, συμμετείχε μόνο σε συνέδρια με θέμα «Νίκος Σβορώνος: Κληρονομιά και Νέες Προοπτικές». Όπως σημείωνε εκεί, «το σχήμα της 'εθνικής συνέχειας', ο 'αντιστασιακός χαρακτήρας της ελληνικής ιστορίας', πατούν πάνω σε παλαιότερες ιστοριογραφικές ευαισθησίες και τονικότητες, οι οποίες ωστόσο έρχονται να χωνευτούν σε νέα σχήματα και στοχεύσεις».¹⁶

Κάτι τέτοια, ακόμη και αυτός που τα λέει, μπορεί να κάνει και πέντε χρόνια να τα καταλάβει.

φυλες ταυτότητες και δικαιώματα». Για να καταλάβετε τη διαφορά συνειδητοποίησης, ας αναφέρουμε ότι ο εκ των επιμελητών Παναγής Παναγιωτόπουλος διατήρησε για τον εαυτό του τη χαρά να αναλάβει το θέμα «καταστολή, βία και τρομοκρατία», όπου συνέδεσε τη 17 Νοέμβρη με την αραβική τρομοκρατία, το ΠΑΣΟΚ και όλα αυτά μαζί με την «αντιεξουσιαστική τρομοκρατία» από το 2010 και μετά. Σε αντάλλαγμα, οι μεταμοντέρνοι αριστεροί, όταν εξέδωσαν τον συλλογικό τόμο αριστερής υπεράσπισης της μεταπολίτευσης ως «χρονότοπου», δεν ξέχασαν να κρατήσουν μια θέση για τον Παναγή, και αυτός μας κατατόπισε πλήρως περί του συνολικού διακυβέματος των τελευταίων εξελίξεων:

Η οικονομική ασφάλεια και το πλαίσιο μη-διακινδύνευσης που [κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80] οδήγησε στη μεσοστρωματική ευημερία και στο ριζίωμα της κουλτούρας της ατομικότητας δείχνουν να είναι τόσο ισχυρά (και βασισμένα σε αρχαϊκές δομές) που εντέλει θα λειτουργήσουν αποτρεπτικά για τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής κοινωνίας. Με άλλα λόγια, εκείνα τα στοιχεία που λειτούργησαν ως προστατευτικό κέλυφος και προϋπόθεση εκσυγχρονισμού των κοινωνικών σχέσεων δεν είχαν την ευπλαστότητα για να επιτρέψουν στο σύστημα να μπει σε μια διαδικασία εκμάθησης της ρευστής συνθήκης της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και «διακινδυνευτικής» δημοκρατίας.¹³

Να ένα διόλου μεταμοντέρνο μήνυμα πολιτικής κινητοποίησης προς τους κατόχους παλαιών Ατάρι: υπήρχε ένα κέλυφος που μας προστάτευε, που μας έκανε ευημερούντες ατομιστές (δηλαδή ατομιστές με την καλή την έννοια) και πάει λέγοντας. Αυτό το κέλυφος (ότι αρκετοί μπορούσαν να τη βγάσουν με το μισθό τους και δεν θεωρούσαμε φυσικό να πεθαίνει ο κόσμος στο δρόμο) δεν μας αφήνει να κατανοήσουμε τη «ρευστή συνθήκη της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας», δηλαδή ότι κάποιος μπορεί να χρειαστεί να υποστούν μεταχείριση οροθετικών εκδιδόμενων και η πιθανότητα πολέμου χάσκει ορθάνοικτη. Ευτυχώς όμως, γι' αυτό είναι τα κελύφη για να σπάνε. Κι όπως σε κάθε τέτοια περίπτωση, αυτό που πάνω απ' όλα χρειάζεται σήμερα, είναι κάποιου είδους γκλομπ. Όπως παραδέχεται σεμνά και ο Παναγής, αυτές οι μεγάλες ιδέες δεν είναι δικές του. Προέρχονται κατευθείαν από τον εγκέφαλο του μεγάλου καθοδηγητή Στάθη Καλύβα.¹⁴ Κι έτσι ο κύκλος μπορεί να κλείσει. Πολύ ταιριαστά για την εποχή, ο ίδιος ο Στάθης Καλύβας υποδέχθηκε τις γκρίνιες που συνόδευσαν την έκθεση GR80s με ένα μήνυμα στο facebook: «Σκάνδαλο! Αναθεωρείται τώρα και η δεκαετία του 80! Τίποτα δεν μένει όρθιο. Που βαδίζωμεν κύριοι!»¹⁵ Δικαίως θριαμβολογεί. Γιατί είναι το δικό του εγχείρημα που καλπάζει. Και γιατί θέτει σοβαρή υποψηφιότητα να λήξει την καριέρα του ως ο Σβορώνος που μας αξίζει.

Από την άλλη όμως, είναι όλα τόσο μαύρα; Υποστηρίζουμε πως όχι.

Περί της ιστορίας της μεταπολίτευσης από εργατική σκοπιά

Πίσω στην κλάψα των αριστερών που έγιναν μεταμοντέρνοι: όπως πρέπει να έχουμε καταλάβει ήδη, η ιδέα σύμφωνα με την οποία η νέα μεγάλη αφήγηση «πριμοδοτεί τις αρνητικές κρίσεις, θέτοντας υπό καθολική αμφισβήτηση και όσα μέχρι πρόσφατα θεωρούνταν επιτεύγματα», είναι συσκοτιστική. Στην πραγματικότητα, η νέα μεγάλη αφήγηση δεν αναθεωρεί ούτε τρίχα από τα θέσφατα της μεταπολίτευσης. Ο «εκδημοκρατισμός», η «μαζική συμμετοχή στην πολιτική», το ΕΣΥ ως κρατική ευεργεσία, η ιδέα της αστυνομίας που ξάφνου ήρθε κοντά στον πολίτη, του στρατού που παράτησε την πολιτική, η επανάσταση των γυναικών, η «γενική ευημερία», ακόμη και η πατριωτική ειρηνοφιλία του «λαού/έθνους», όλα τους παραμένουν στο εικονοστάσι. Καλούμαστε, ως συνήθως, να τα θυμηθούμε επιλεκτικά, μόνο που ετούτη τη φορά πρέπει να τα εννοήσουμε και ως κάποιου είδους αρχή των δεινών μας. Οι αριστεροί και οι ακροδεξιό συμφωνούν μια χαρά ως προς τη φύση και τις βασικές προκείμενες της «μεταπολίτευσης» και νομίζουμε πως τόσο αυτή η αγαστή συμφωνία, όσο και η απόκρυψή της, δεν είναι τυχαία. Αντιθέτως, είναι ο δρόμος από τον οποίο τελικά όλοι αυτοί ήδη συνεργάζονται για να ολοκληρώσουν το πρότζεκτ του Στάθη Καλύβα. Προφανώς η ολοκλήρωση θα επέλθει έπειτα από τις αναγκαίες «αλλαγές του πολιτικού συστήματος» και βέβαια τον αναγκαίο παράλληλο δαρβινικό αγώνα στο εσωτερικό του ακαδημαϊκού συμπλέγματος.

Από την άλλη όμως, το γεγονός παραμένει: η «μεταπολίτευση», δηλαδή τα χρόνια από το 1974 και μετά, ελάχιστη σχέση είχαν με την αυτοκρατορία της ατομικής ελευθερίας που ευαγγελίζονται οι ανθρωπιστικοί επιστήμονες και υποθέτουν τα μέλη της μεσαίας τάξης που το 1984 μπόρεσαν να αγοράσουν Ατάρι. Η «μεταπολίτευση» ως ταξικός πόλεμος περιμένει να ανακαλυφθεί. Είναι μάλιστα το ενδεχόμενο αυτής της ανακάλυψης που εμπνέει στους αριστερούς αρκετό τρόπο ώστε να καταφεύγουν σε χρονότοπους. Διαισθάνονται ότι όποιος ενδιαφερθεί σχετικά, θα ανακαλύψει εκεί τη μαφιοζοποίηση του ελληνικού κράτους μέσα από την ανακάλυψη της πρέζας, της νύχτας και της «παράνομης μετανάστευσης» - τη συνέχεια των μεθόδων δικτατορικής διακυβέρνησης ως εδραίωση «τεχνικών θεσμών» - τον ταξικό πόλεμο ως ΙΚΑ - τον νέο μισογυνισμό ως lifestyle - την αριστερά ως κράτος και τούμπάλιν - και τις πολεμικές εμπλοκές του ελληνικού κράτους ως παντοτινή δυνατότητα. Πάνω απ' όλα, θα ανακαλύψει τη μοναδική διαδικασία που αξίζει να φέρει το όνομα «εθνική συμφιλίωση», δηλαδή τη διαδικασία επανασυγκόλλησης του εθνικού κορμού μέσω της οποίας τα στρώματα της μεσαίας και της άρχουσας τάξης που κάποτε βρέθηκαν στη λάθος μεριά του εμφυλίου, τελικά επανεντάχθηκαν στη μεγάλη αγκαλιά του κράτους με ευεργετικές συνέπειες και για τα δύο μέρη.

Μιλάμε βέβαια για μια «μεγάλη αφήγηση» από τη σκοπιά της εργατικής τάξης των νοτιών Βαλκανίων, για μυστρί Αλβανού οικοδόμου, λαμπάκι από μπουρδέλο, σημαία από τα Ίμια, καρτέλα με λειψά ένσημα, ενοικιαστήριο συμβόλαιο εσωτερικού μετανάστη, στολή Μεγαλέξανδρου σιδερωμένη για συλλαλητήριο, φακελάκι πρέζα από μπάτσικο συρτάρι, σημαία από την Κάλυμνο, τόμους με αναλογιστικά μαθηματικά και παλούκι από ελεγχόμενη σύγκρουση των ΕΑΑΚ. Μιλάμε για τη συλλογική αυτοκριτική από τη σκοπιά της εργατικής τάξης για τα πεπραγμένα του παρελθόντος. Είναι ένα εγχείρημα εφικτό και καθυστερημένο. Και φυσικά θα συνεχίσει να καθυστερεί. Γιατί αυτό που χρειάζονται στην πραγματικότητα οι μεγάλες αφηγήσεις είναι τα συλλογικά υποκείμενα που τις υποθετούν.

Κι όσο γι' αυτό, το μέλλον θα δείξει. Αντίθετα με τις τρέχουσες αντιλήψεις, ουδέποτε ήταν καθορισμένο.

Σημειώσεις

1. Γιώργος Πρεβελάκης, «Η Έξωθεν Ανατροπή», *Καθημερινή*, 15/1/2017.
2. Για περισσότερα μπορεί να δει κανείς το *Autonome Antifa, Η Στρατηγική της Ανατολικής Μεσογείου*, 2015. Για ταξιδάκι στην καρδιά του σκότους, Νίκος Σβορώνος, *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας - Βιβλιογραφικός Οδηγός Σπύρου Ασδραχά*, Θεμέλιο, 1984, Α' (Γαλλ.) Έκδοση, 1972, σελ. 12-13.
3. Hagen Fleischer, «Νέα Στοιχεία για τη Σχέση γερμανικών Αρχών κατοχής και ταγμάτων Ασφαλείας», *Μνήμων*, τ. 8, 1980-1982.
4. Για την αναθεώρηση της γερμανικής ιστοριογραφίας από το 1980 και μετά μπορεί να δει κανείς τα Sergio Bologna, *Ναζισμός και Εργατική Τάξη: Κρίση, Κράτος Πρόνοιας και Αντιφασιστική Βία στη γερμανία του Μεσοπολέμου*, *Antifa Scripta*, 2011 (Α' Έκδοση, 1993). Επίσης Fritz Fischer, *Η Συνέχεια των Ελίτ: Από την Αυτοκρατορία στο Τρίτο Ράιχ, 1871-1945*, *Antifa Scripta*, 2015.
5. Όσα λέγονται εδώ προέρχονται από την εισαγωγή του τόμου Σπουδές στο Γαλανόμαυρο, *Ο Ελληνικός Φασισμός στο Μεσοπόλεμο: Περί της Ιστορίας του Φασισμού και της Σημερινής της Χρήσης*, 2013.
6. Κώστας Κωστής, *Τα Κακομαθημένα Παιδιά της Ιστορίας: Η Διαμόρφωση του Νεοελληνικού Κράτους, 18ος-21ος Αιώνας*, Πόλις, 2013. Στάθης Καλύβας, *Καταστροφές και Θρίαμβοι: Οι 7 Κύκλοι της Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας*, Παπαδόπουλος, 2015. Γιώργος Δερτιλής, *Επτά Πόλεμοι, Τέσσερις Εμφύλιοι, Επτά Πτωχεύσεις, 1821-2016*, Πόλις, 2016.
7. Μαργαρίτα Πουρνάρα, «Ο Τσοβόλας, η Καρολίν και ένα λικέρ Eoliki», *Καθημερινή*, 21/1/2017.
8. Εξάιρεση: Τ. Κωστόπουλος, «Από τη Νοσταλγία στην Προπαγάνδα: Μια Στρατευμένη Έκθεση για τη Δεκαετία του '80 στο Γκάζι» και Δ. Παπανικολάου, «Φεστιβάλ Ακραιού Κέντρου», αμφότερα στην *Εφημερίδα των Συντακτών*, 4/3/2017. Εκτός από αυτό, η εφημερίδα αποθεώνει νερούλα την έκθεση από τον Ιανουάριο του 2017, όπως όλες οι υπόλοιπες.
9. Μαργαρίτα Πουρνάρα, «Ο Τσοβόλας, η Καρολίν και ένα λικέρ Eoliki», *Καθημερινή*, 21/1/2017.
10. Δημήτρης Σωτηρόπουλος, «'80, η Δεκαετία που μας Έκανε αυτό που Είμαστε», *Καθημερινή*, 23/1/2017.
11. Για τον όρο «παγκοσμιοποίηση» για παράδειγμα, νομίζουμε ότι δίνουμε επαρκή παραδείγματα στο τεύχος που κρατάτε στα χέρια σας.
12. Αυτά από την εισαγωγή του Μ. Αυγερίδης, Ε. Γαζή & Κ. Κορνέτης (επ.), *Μεταπολίτευση: Η Ελλάδα στο Μεταίχμιο Δύο Αιώνων*, Θεμέλιο, 2015, σελ. 17. Αυτός ο τόμος - απάντηση στην αμφισβήτηση των μεταπολιτευτικών κερτημένων προήλθε από ένα συνέδριο του περιοδικού *Historiein* με τίτλο «Μεταπολίτευση: Από τη Μετάβαση στη Δημοκρατία στην Οικονομική Κρίση;», έτσι, κομπλέ, με το ερωτηματικό στο τέλος να αμφιβάλει μεταμοντέρνα.
13. Παναγής Παναγιωτόπουλος, «Από την Προστατευόμενη στην Ανασφαλή Δημοκρατία: Κοινωνιολογία της Μεταπολίτευσης υπό το Φως της Κρίσης», στο Μάνος Αυγερίδης, Εφη Γαζή & Κωστής Κορνέτης, *Μεταπολίτευση: Η Ελλάδα στο Μεταίχμιο Δύο Αιώνων*, Θεμέλιο, 2015, σελ. 360.
14. Στάθης Καλύβας, *Καταστροφές και Θρίαμβοι: Οι 7 Κύκλοι της Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας*, Παπαδόπουλος, 2015.
15. Ευχαριστούμε την Κ. που μας επεσήμανε αυτό το σύντομο σχολιάκι του κυρίου Στάθη.
16. Λαμπρινή Κουζέλη, «Νίκος Σβορώνος, ο Καινοτόμος Ιστορικός», *Το Βήμα*, 6/4/2011.